

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 1997-1998

7 november 1997

BELEIDSBRIEF

Cultuur

Beleidsprioriteiten 1998

BIJLAGE

Oriëntatienota Monumentenzorg

INLEIDING	4
1. ANALYSE VAN HET MONUMENTENBELEID.	5
1.1. Evolutie van de laatste decennia.	5
1.2. Evaluatie bestaande wetgeving en initiatieven.	6
1.2.1. Decreet tot bescherming van monumenten en landschappen.	6
1.2.2. Algemene beschermingsvoorschriften.	7
1.2.3. Premiestelsels.	8
1.2.4. Inventarisatie	8
1.3. Knelpunten naar de toekomst.	8
1.3.1. Het stedelijk verval.	8
1.3.2. Wachtlijst van de restauratieaanvragen.	9
1.3.3. De stimuli naar private investeerders zijn onvoldoende.	9
1.3.4. Het handhavingsbeleid.	9
1.3.5. De zorg voor het kerkelijk en religieus patrimonium.	9
1.3.6. De herbestemming van monumentale sites.	9
1.3.7. De druk op de archeologie bij grote infrastructuurwerken.	10
1.4. Kernachtige analyse van het monumentenbeleid in Europa en de effecten voor Vlaanderen.	10
2. UITGANGSPUNTEN EN DOELSTELLINGEN VOOR HET MONUMENTENBELEID, VANDAAG EN MORGEN.	13
2.1. Algemene uitgangspunten.	13
2.2. Doelstellingen.	14
2.2.1. Een duurzame ontwikkeling met een breed draagvlak.	14
2.2.2. Een hefboom naar een betere leefomgeving.	14
2.2.3. Een grote betrokkenheid van gemeenten en provincies.	15
2.2.4. Een geïntegreerde aanpak met andere maatschappelijke actoren.	16

3. BELEIDSINSTRUMENTEN.	16
3.1. Bestaande en nieuwe wetgeving.	16
3.2. Sturingsinstrumenten.	17
3.2.1. Inventarisatie.	17
3.2.2. Overeenkomsten met steden en gemeenten.	18
3.2.3. Overeenkomsten met de provincies.	19
3.2.4. De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen.	19
3.2.5. Het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium	20
3.3. Ankerpunten voor een breed draagvlak.	20
3.3.1. De Stichting Vlaams Erfgoed.	21
3.3.2. Monumentenwacht Vlaanderen.	22
3.3.3. Het Vlaams Centrum voor Ambacht en Restauratie.	22
3.3.4. De Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg.	22
3.4. Investeringsmiddelen.	23
3.4.1. De restauratiepremie.	23
3.4.2. De onderhoudspremie.	23
3.4.3. Fiscale Stimuli.	24
3.4.4. Bijkomende alternatieve middelen.	24
3.5. Synergie met andere sectoren.	25
3.5.1. Huisvesting.	25
3.5.2. Tewerkstelling.	26
3.5.3. Ruimtelijke ordening.	28
3.5.4. Toerisme.	29
3.5.5. Cultuur.	30

INLEIDING

Monumenten zijn spiegels van een tijdsgeest en een gedachtengoed. Ze belichamen de continuïteit, de historische ontwikkeling van een stad, een streek of een volk. Daarom zijn ze ook een belangrijke cultuurhistorische bron en blijven monumenten aan het leven van vandaag een bijzondere dynamiek geven.

Dit uit zich in de vele vrijwilligers, waaronder veel jongeren, en verenigingen die actief zijn rond de monumentenzorg en daardoor een waardevol maatschappelijk engagement opnemen. Monumentenzorg is dan ook niet enkel een zaak van kunsthistorici of restaurateurs.

Meer dan een half miljoen bezoekers aan de Open Monumentendag tonen dat mensen een sterke behoefte hebben om het verleden te ontdekken, om beter te begrijpen waar men vandaan komt en wie men is. Deze zoektocht naar de eigen identiteit bewijst dat met het behoud van het cultureel erfgoed niet alleen materiële maar ook immateriële culturele waarden gekoesterd worden.

Monumentenzorg moet dan ook gezien worden in het licht van onze beschavingsgeschiedenis en is verankerd in vele facetten van de samenleving (economie, toerisme, ruimtelijke ordening, educatie, tewerkstelling, ...)

Het breed maatschappelijk en cultureel draagvlak dat daardoor ontstaat - en waarvan het vrijwillig engagement en de grote publieke belangstelling een teken is - moet de overheid stimuleren om een actief monumentenbeleid te voeren.

Een vooruitstrevend monumentenbeleid moet ons niet enkel gevoelig maken voor de actuele waarde van ons cultuurhistorisch, industrieel en archeologisch erfgoed maar moet ook aanzetten tot een authentieke en vernieuwende hedendaagse architectuur en vormgeving.

Daardoor zal onze ruimtelijke omgeving verrijkt worden met realisaties die de culturele smaak en de maatschappelijke tendenzen van vandaag gestalte geven. We moeten nu onze monumenten voor morgen bouwen !

1. ANALYSE VAN HET MONUMENTENBELEID.

1.1. Evolutie van de laatste decennia.

De Vlaamse monumentenzorg is pas op gang gekomen in 1975 naar aanleiding van het Europees jaar van het bouwkundig erfgoed.

Er is sindsdien een lange weg afgelegd en er werden ongetwijfeld belangrijke resultaten geboekt.

Het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten vormt nu al meer dan twintig jaar de wettelijke basis voor de Vlaamse monumentenzorg. Ongetwijfeld heeft dit decreet nieuwe impulsen gegeven om in Vlaanderen een dynamischer en coherenter monumentenbeleid te gaan voeren. Daarenboven werd op 30 juni 1993 een specifiek decreet tot bescherming van het archeologisch patrimonium goedgekeurd.

De Vlaamse monumentenzorg van de laatste jaren kenmerkt zich door expansie en vernieuwing. Het succes van de jaarlijkse Open Monumentendagen, georganiseerd vanaf 1989 op initiatief van de Raad van Europa, de Koning Boudewijnstichting en de afdeling Monumenten en Landschappen van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, heeft daar in grote mate toe bijgedragen : de monumentenzorg kan voortaan steunen op een stevig maatschappelijk draagvlak. Niemand twijfelt nog aan de maatschappelijke relevantie van de monumentenzorg.

De expansie in deze sector kan op basis van objectieve gegevens worden aangetoond door de jaarlijkse toename van het aantal beschermde monumenten en door de hoge begrotingskredieten bestemd voor onderhouds- en restauratiewerken. Maar ook de inhoudelijke kwaliteit van de monumentenzorg en de archeologie verbeterde op basis van nieuwe wetenschappelijke en culturele inzichten.

Deze positieve ontwikkeling werd onderbouwd door de recente actualisering vanaf 1993 van de decreet- en regelgeving. De beschermingsprocedure voor monumenten, stads- en dorpsgezichten werd vereenvoudigd. De algemene beschermingsvoorschriften zijn nu duidelijker omschreven. Het omslachtige subsidiesysteem werd vervangen door soepeler werkende, meer resultaatgerichte premiestelsels, niet alleen voor restauratie- maar ook voor onderhoudswerken.

Het is een tendens om te komen tot een preventieve monumentenzorg die aandacht heeft voor het onderhoud van de monumenten en daardoor dure restauraties vermijdt.

Er kwam ook een nieuwe dynamiek tot stand binnen het verenigingsleven en een groot engagement van tal van vrijwilligers. De Koning Boudewijnstichting speelde hierin een essentiële en stimulerende rol. Naast de bestaande initiatieven en de volgehouden werking van tal van verenigingen die zich van oudsher om het bouwkundig erfgoed hebben bekommerd, zijn enkele nieuwe verenigingen ontstaan met specifieke doelstellingen die het veld van de monumentenzorg verruimen en een sterker draagvlak geven.

Het zijn ankerpunten voor het monumentenbeleid van het Vlaamse Gewest.

De Monumentenwacht Vlaanderen fungeert als alarmcentrale voor achterstallig onderhoud en stimuleert daardoor de preventieve monumentenzorg.

Het Vlaams Centrum voor Ambacht en Restauratie wil het voortbestaan en de kwaliteit van het restauratie-ambacht bevorderen door opleiding, tewerkstellingsinitiatieven, documentatie en informatie.

De Stichting Vlaams Erfgoed groeit meer en meer uit tot een "trust" voor het beheer, de herbestemming en de ontsluiting van ons waardevol erfgoed. Onlangs is deze stichting gestart met een ledenbeweging die de betrokkenheid van de bevolking bij de monumentenzorg moet versterken.

De Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg tenslotte is het gemeenschappelijk forum van de monumentenverenigingen in Vlaanderen. Zij is enerzijds een reflectiekamer ten gunste van het monumentenbeleid en anderzijds een begeleider van de vele actieve verenigingen in verscheidene disciplines.

Het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium werd opgericht en erkend als wetenschappelijke instelling voor de studie, bescherming en valorisatie van het archeologisch erfgoed in Vlaanderen.

Tegenover het positieve beeld van deze recente ontwikkelingen moeten we ook durven stellen dat Vlaanderen, in vergelijking met haar buurlanden, nog steeds een achterstand heeft inzake behoud, onderhoud en restauratie van onze monumenten en inzake de studie en vrijwaring van ons archeologisch erfgoed. Nochtans is Vlaanderen op dit vlak bijzonder rijk, boeiend en aantrekkelijk. Deze achterstand is voornamelijk te wijten aan het ontbreken aan een monumentenbeleid vóór 1975 en een gebrek aan middelen.

Sinds 1992 is een zeer geleidelijke inhaalbeweging merkbaar. Deze zou evenwel moeten kunnen versneld worden.

1.2. Evaluatie bestaande wetgeving en initiatieven.

1.2.1. Decreet tot bescherming van monumenten en landschappen.

Zoals reeds vermeld heeft de toepassing van het decreet van 3 maart 1976 het overheidsbeleid inzake de zorg voor waardevolle monumenten, stads- en dorpsgezichten sterk geactiveerd. In de beginperiode was een krachtige,

gecentraliseerde aanpak zeker nodig om de monumentenzorg in een relatief snel tempo uit te bouwen. Vandaag kan overwogen worden om aan de provincies en de gemeenten inzake monumentenzorg en archeologie een veel grotere rol toe te kennen dan vroeger het geval was.

Anderzijds is gebleken dat het decreet van 1976 geen geschikt instrument is om te voorzien in de gepaste bescherming voor een specifiek onderdeel van ons cultureel patrimonium, namelijk het varend erfgoed. Rekening houdend met de eigen problematiek van dit erfgoed, kan enkel een specifiek decreet een gepast beschermingssysteem invoeren. Dit geldt ook voor de bescherming van voer- en vliegtuigen.

1.2.2. Algemene beschermingsvoorschriften.

Een zeer belangrijk uitvoeringsbesluit van het decreet van 3 maart 1976 is het besluit van de Vlaamse regering van 17 november 1993 tot bepaling van de algemene voorschriften inzake instandhouding en onderhoud van monumenten en stads- en dorpsgezichten.

Dit besluit is een belangrijk instrument voor de bescherming van de inhoudelijke waarden die aan de bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten ten grondslag liggen. Het is gebaseerd op een evaluatie van de praktische terreinervaring van meer dan vijftien jaar en getuigt van een beter inzicht in de draagwijdte en de consequenties van beschermingsvoorschriften.

Belangrijk is ook dat deze voorschriften slechts van toepassing zijn voor zover zij niet afwijken van de specifieke voorschriften die in de beschermingsbesluiten zelf staan vermeld. Die bijzondere voorschriften hebben dus voorrang op de algemene. Elk monument is immers uniek en vereist een specifieke benadering. Vooral voor bestemmings- of gebruikswijzigingen zijn de bijzondere voorschriften een handig instrument. Ze kunnen zo geformuleerd worden dat een herbestemming wordt gestimuleerd maar vooraf moet worden voorgelegd en besproken.

Het besluit van 17 november 1993 is niet enkel opgevat als een opsomming van juridische normen, maar ook bedoeld als een soort handleiding, als een gebruiksaanwijzing voor eenieder die zorgend wil omgaan met ons onroerend cultureel erfgoed.

1.2.3. Premiestelsels.

Het omslachtige subsidiesysteem werd vervangen door soepeler werkende, meer resultaatgerichte premiestelsels, niet alleen voor restauratie- maar ook voor onderhoudswerken. Het premiestelsel voor onderhoudswerken wil meer impulsen geven aan de preventieve monumentenzorg.

Sedert de invoering van de premiestelsels vanaf 1991 werd het systeem in de loop der jaren steeds verder verfijnd en uitgebreid. Zo wordt ook bijzondere aandacht besteed aan de beveiliging van het cultuurbezit van de monumenten.

Door het besluit van de Vlaamse regering van 5 april 1995 werd het premiestelsel voor restauratiewerken aan beschermde monumenten ook van toepassing op de restauratie van onderwijsgebouwen, wat vroeger niet het geval was.

1.2.4. Inventarisatie

De inventarisatie van het bouwkundig erfgoed vormt de basis van een systematisch beschermingsbeleid. Dit werk gebeurt door een gespecialiseerd team van de afdeling Monumenten en Landschappen.

De inventaris wordt uitgegeven in boekvorm. De publicaties 'Bouwen door de Eeuwen heen' zijn essentiële naslagwerken geworden voor al wie begaan is met ons architecturaal erfgoed en de ruimtelijke omgeving. Daarenboven zijn het instrumenten voor het beschermingsonderzoek, het onderzoek over bouwaanvragen, vergunningen en bestemmingswijzigingen binnen een gemeente.

De inventarisreeks werd opgestart in 1975 en nadert stilaan de voltooiing.

1.3. Knelpunten naar de toekomst.

De belangrijkste knelpunten hebben te maken met de middelen die nodig zijn om een beleid te voeren dat ten volle tegemoet komt aan de huidige, steeds dwingender, eisen die aan de Vlaamse monumentenzorg en archeologie worden gesteld.

1.3.1. Het stedelijk verval.

De strijd tegen de verloederings van de steden is een topprioriteit voor de Vlaamse regering. De bescherming van de historische stadsgezichten en de restauratie van de monumenten zijn van zeer groot belang voor het herstel van de levenskracht van de steden. Een herkenbaar en verzorgde omgeving is essentieel om in steden en dorpen de problemen van vervreemding en banalisering aan te pakken.

1.3.2. Wachttijst van de restauratieaanvragen.

Om de restauratiedossiers die ingediend en goedgekeurd zijn binnen het jaar ook effectief te laten starten, is een krediet voor restauratiepremies van 3 miljard BF nodig. Pas dan kan de huidige wachttijd van iets meer dan 2 jaar worden ingelopen. Het voorgesteld budget voor 1998 bedraagt 1,5 miljard BF.

1.3.3. De stimuli naar private investeerders zijn onvoldoende.

Het plafond van de bestaande regeling van de fiscale aftrek van de restauratiekosten is weliswaar verhoogd van 250.000 BF naar 1.000.000 BF doch de beperkende maatregelen - zoals het verbod tot verhuur van het monument - zijn te omvangrijk om de effectiviteit van deze ondersteuning te bevorderen.

Ook naar de successie- en registratierechten bestaan momenteel geen stimuli.

De verenigingen die actief zijn in de monumentenzorg kunnen daarenboven geen belastingvrije giften ontvangen.

1.3.4. Het handhavingsbeleid.

Het aantal toezichthoudende ambtenaren is minimaal. Daarenboven hebben ze tot nu tot geen politionele bevoegdheid. Daardoor is het handhavingsbeleid inzake de voorschriften voor de beschermde monumenten onvoldoende efficiënt. Ook op het verdwijnen van het archeologisch patrimonium is er momenteel nog onvoldoende controle.

1.3.5. De zorg voor het kerkelijk en religieus patrimonium.

Het roerend en onroerend religieus patrimonium is van onschatbare cultuurhistorische en maatschappelijke waarde. Het draagvlak voor dit patrimonium wordt echter te smal voor de religieuze gemeenschap en de kerkelijke en religieuze overheid.

Daardoor is een ongewild verval van dit patrimonium niet denkbeeldig.

De investering vanuit de overheid blijft echter groot, maar het gebruik is te minimaal.

1.3.6. De herbestemming van monumentale sites.

Kleine monumenten zijn goed beheersbaar en vinden in de private, de toeristische of de commerciële sfeer dikwijls een aangepaste en actieve herbestemming.

Dit geldt minder voor grote monumentale sites zoals fabrieksgebouwen, de mijnsite in Limburg, schoolgebouwen, ontwijdde kerken en abdijen. Het is moeilijk om voor deze dikwijls prachtige monumenten een haalbare herbestemming te vinden. Daarenboven stelt zich meestal het probleem van de wijziging van bestemming die om de één of andere, soms historische reden, niet wordt toegestaan. Dit geldt bijvoorbeeld bij de omvorming van fabrieksgebouwen tot woningen.

1.3.7. De druk op de archeologie bij grote infrastructuurwerken.

Het decreet op de bescherming van het archeologisch patrimonium is nog vrij jong en reikt instrumenten aan om een adequaat beheer van het archeologisch bodemarchief te organiseren.

Het onderzoekswerk in vermoedelijk interessante sites is een titanenwerk. Wanneer deze gebieden uitgestrekt zijn en het om grote infrastructuurwerken gaat, is het voor de overheid onmogelijk om op korte termijn een degelijk onderzoek uit te voeren. De bouwheer draagt hiervoor in Vlaanderen nog steeds geen verantwoordelijkheid.

1.4. Kernachtige analyse van het monumentenbeleid in Europa en de effecten voor Vlaanderen.

Sedert meer dan 25 jaar ontwikkelt de Raad van Europa een belangrijk programma betreffende de bescherming en valorisering van het cultureel Europees erfgoed. Het Comité voor het Cultureel Erfgoed van de Raad van Europa - CCPAT - is de motor van dit programma.

De Vlaamse monumentenzorg heeft vanaf het begin actief aan dit programma meegewerkt. De inzichten die in gemeenschappelijk overleg door de vertegenwoordigers van de lidstaten in het kader van de Raad van Europa werden geformuleerd vormen in belangrijke mate de basis van het Vlaams monumentenbeleid. De Vlaamse monumentenzorg heeft zelf ook op belangrijke domeinen impulsen gegeven aan de werkzaamheden van het CCPAT, inzonderheid inzake de inventarisatie van het bouwkundig erfgoed, de beveiliging van het roerend en onroerend cultureel erfgoed en inzake de Open Monumentendag.

Gedurende de voorbije 25 jaar heeft zich in Europa een belangrijke evolutie in verband met het cultureel erfgoed voorgedaan.

Van het enge begrip van historisch monument is men overgegaan tot het begrip architecturaal erfgoed en de laatste tijd naar de notie cultureel erfgoed en collectief geheugen. Het concept van het erfgoed is niet alleen verruimd, het heeft ook een grotere politieke impact gekregen.

De eerste Europese conferentie van de ministers verantwoordelijk voor het cultureel erfgoed vond plaats in 1969 te Brussel. Ze vormde de start van een intense en ononderbroken actie van de Raad van Europa. Deze conferentie deed een oproep tot het opstellen van inventarissen van monumenten, de integratie van de bescherming van monumenten in de ruimtelijke planning, het opstellen van wetgevingen voor de bescherming van het cultureel erfgoed, de sensibilisering en informatie van de bevolking, de vorming van specialisten en de vaststelling van belangrijke financiële middelen ondersteund door fiscale tegemoetkomingen.

De Vlaamse gemeenschap die pas vanaf 1972 zelfstandig kon optreden in het kader van de culturele autonomie speelde onmiddellijk in op de voorstellen van de Raad van Europa. In 1972 werd een eigen administratie, met name de "Rijksdienst voor de Monumenten- en de Landschapszorg" opgericht.

Het Europees jaar voor het bouwkundig erfgoed van 1975 betekende de doorbraak van de Vlaamse monumentenzorg. Er kwam een eigen decreet tot bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten en er werd begonnen met de stelselmatige inventarisering van het bouwkundig erfgoed. Er werd een eigen berichtenblad gepubliceerd dat thans als M&L nog steeds een toonaangevende rol speelt in de Vlaamse monumenten- en landschapszorg.

Op de ministerconferentie van Granada (1985) werd beslist om binnen de Raad van Europa een apart Comité voor het Cultureel Erfgoed (CCPAT) op te richten, het begrip bouwkundig erfgoed ruim te interpreteren en er de streekeigen-, landelijke-, bedrijfs- en industriële en de XIXe en XXste eeuwse bouwkunst bij te betrekken. Deze conventie lanceerde het begrip 'geïntegreerd behoud' waarbij de conservatie van de monumenten in hun context en de samenwerking met de ruimtelijke ordening werden beklemtoond. De conventie deed ook een oproep tot de overheden om samen te werken met vrijwilligersorganisaties en privé-instellingen. Ze wees op het economisch belang van het erfgoed en waarschuwde voor de gevolgen van de luchtverontreiniging voor het erfgoed.

België ratificeerde deze conventie op 17 september 1992.

De ministerconferentie van Valletta te Malta (1992) ging over de bescherming van het archeologisch erfgoed en stelt dat de archeologie een integraal onderdeel moet worden van het ruimtelijk beleid van de Lidstaten. Daarenboven wordt een nieuw principe voorgesteld van 'de veroorzaker betaalt'. Men gaat ervan uit dat diegene die bouwt en het bodemarchief aantast ook de kosten draagt voor de registratie en valorisatie van de archeologische waarden. Deze conventie wordt nog niet geratificeerd door de Belgische Staat.

De ministerconferentie van Helsinki (1996) vestigde de aandacht op de ontsluiting van het erfgoed, op de rol van het erfgoed als factor van duurzame ontwikkeling en motor van het cultureel toerisme. De ministerconferentie vestigde tevens de aandacht op de rijkdom en de eenheid in verscheidenheid van het Europees cultureel erfgoed als factor van verdraagzaamheid en éénwording van Europa.

De voorbije 30 jaar formuleerde het ministercomité een 20-tal aanbevelingen aan de lidstaten, inzonderheid over de beveiliging van de restauratie-ambachten, de strijd tegen de pollutie, de uitbreiding van de financiering van de monumentenzorg, de bescherming tegen natuurrampen en tegen onwettige handelingen.

De Vlaamse Gemeenschap heeft altijd actief ingespeeld op de aanbevelingen van de Raad van Europa.

Zo werden tal van initiatieven genomen zoals: de integratie van de monumentenzorg als culturele factor binnen de ruimtelijke ordening, de inventarisatie van het bouwkundig erfgoed, de Open Monumentendagen, de beveiliging van het erfgoed tegen diefstal en vandalisme, de oprichting van een aantal ankerpunten voor het behoud van het vakmanschap (Vlaams Centrum voor Ambacht en Restauratie), voor de duurzame ontwikkeling en de preventieve zorg (Monumentenwacht), voor de ontsluiting van het erfgoed en het culturele toerisme (Stichting Vlaams Erfgoed).

Daarnaast was Vlaanderen één van de eerste deelnemers en voortrekkers van de Europese Open monumentendagen waarvoor het in 1993 de Europese Openingsceremonie organiseerde in Antwerpen.

Sinds 1994 neemt de Koning Boudewijnstichting het Europees secretariaat waar van de Europese monumentendagen waaraan 44 landen deelnemen.

Tenslotte heeft de Vlaamse Gemeenschap, in samenwerking met de Raad van Europa, meegewerkt aan een programma voor het herstel van het cultureel erfgoed van Bosnië en in het bijzonder van Sarajevo.

De samenwerking met de Raad van Europa is voor de Vlaamse monumentenzorg van bijzonder belang geweest. De samenwerking zal dan ook onverminderd worden voortgezet.

2. UITGANGSPUNTEN EN DOELSTELLINGEN VOOR HET MONUMENTENBELEID, VANDAAG EN MORGEN.

2.1. Algemene uitgangspunten.

De monumentensector heeft zich de afgelopen jaren intern versterkt en deze tendens moet worden aangehouden.

Vanuit deze sterke positie moet de monumentenzorg vandaag een toekomstgericht en open beleid voeren. Monumentenzorg moet als een evidentie worden beschouwd en zich inbedden in tal van andere sectoren van de samenleving.

Het monumentenbeleid moet dan ook gericht zijn op het verbeteren van de kwaliteit van onze leefomgeving. Monumentenzorg mag niet worden verengd tot het klasseren van waardevolle gebouwen en sites of het uitdelen van premies voor restauratie en onderhoud van monumenten. De schrik voor een bevriezend effect van het beschermingsbeleid moet plaats maken voor de wil om van de monumentenzorg een katalysator te maken voor een kwalitatieve en hedendaagse omgang met onze ruimtelijke omgeving.

Het monumentenbeleid gaat uit van een zogenaamde 'integrale monumentenzorg' die zich engageert op zowel materiële als immateriële aspecten van onze leefomgeving:

- kennis en behoud van het waardevol erfgoed;
- onderhoud en restauratie van monumenten;
- vernieuwing met hedendaagse architectuur;
- aangepaste actuele bestemmingen;
- de relatie met de omgeving;
- ontsluiting en beleving door het publiek.

We moeten komen tot een algemeen aanvaarde monumentenzorg die steunt op een preventief beheersmatig beleid, een breed maatschappelijk draagvlak en een dynamische culturele vooruitgang. Een sensibiliserend beleid is hiertoe essentieel.

Het archeologiebeleid moet zich in de eerste plaats richten op een sensibiliserende "publieksarcheologie", waarbij inzicht en kennis wordt verschaft over ons niet meer zichtbaar bouwkundig verleden. Daardoor zal ook een groter verantwoordelijkheidsbesef en een breder draagvlak groeien.

Voor de talrijke aspecten van de zorg voor ons erfgoed zal de samenwerking met de universiteiten en hoge scholen, de gemeenten en provincies, met andere maatschappelijke actoren en met het verenigingsleven en de eigenaars van monumenten worden geïntensifiëerd.

2.2. Doelstellingen.

Vier doelstellingen schragen het monumentenbeleid.

1. Een duurzame ontwikkeling met een breed draagvlak.
2. Een hefboom naar een betere leefomgeving.
3. Een grote betrokkenheid van gemeenten en provincies.
4. Een geïntegreerde aanpak met andere maatschappelijke actoren.

2.2.1. Een duurzame ontwikkeling met een breed draagvlak.

De bescherming van het bouwkundig patrimonium en archeologisch erfgoed is op zichzelf al een wapen tegen verloedering, onverantwoorde sloping of verdwijning, speculatieve of illegale verkoop.

Een goed beheer, gestimuleerd door het aanmoedigen van herbestemming, van onderhoud en restauratie, moet bijdragen tot de netheid en de verfraaiing van onze steden, tot het respect voor de leefomgeving in het algemeen en voor de culturele waarden van het patrimonium in het bijzonder.

Om een duurzaam beleid tot stand te brengen is het belangrijk een grote publieke betrokkenheid te creëren en een preventief onderhoudsbeleid te promoten. Eenvoudige en gebruiksvriendelijke procedures en een begeleidende dienstverlening zijn daartoe noodzakelijk, evenals eenduidige administratieve structuren.

Het netwerk van de vier Vlaamse monumentenverenigingen - de Stichting Vlaams Erfgoed, Monumentenwacht, het Vlaams Centrum voor Ambacht en Restauratie en de Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg - moet een belangrijke rol spelen in het tot stand brengen van een duurzame ontwikkeling en een breed draagvlak voor de monumentenzorg in Vlaanderen.

2.2.2. Een hefboom naar een betere leefomgeving.

Het beschermingsbeleid moet zich richten naar de bredere betekenis van het woord 'conservare' waarbij men een gebouw of een site niet bevriest maar juist actualiseert zodat de bezoeker van vandaag ook de betekenis ervan ervaart, en zodat het monument een actieve rol kan spelen binnen het maatschappelijk leven van een buurt, dorp, stad of gemeente.

Daarom moet het zoeken naar een actuele bestemming voor onze monumenten en desgevallend een goede ontsluiting, een belangrijk aandachtspunt worden in de monumentenzorg. Bij het beschermingsonderzoek moet men zich de vraag stellen wat een bescherming voor de toekomst van het gebouw betekent. Indien leegstand dreigt, dient men bij het evaluatieverslag van het beschermingsonderzoek aan te geven aan welke herbestemming kan gedacht worden.

Er zijn veel waardevolle gebouwen die gerust een nieuwe functie kunnen krijgen en die hiervoor ook de nodige aanpassingen mogen ondergaan. In dit geval wordt gepleit voor de inbreng van hedendaagse kwaliteitsvolle architectuur die een boeiende meerwaarde kan betekenen voor het monument.

Voor het behoud, de ontsluiting, het medegebruik en de eventuele herbestemming van het kerkelijk en religieus patrimonium moet een strategie op lange termijn worden ontwikkeld, willen we dit patrimonium ook in de toekomst een betekenisvolle maatschappelijke rol laten spelen. Het netwerk van de Vlaamse monumentenverenigingen zal hiertoe een aantal initiatieven nemen in samenwerking met de kerkelijke en religieuze overheden. Voor sommige aspecten zullen ook de gemeenten en provincies worden betrokken.

Vlaanderen bezit ook boeiende verzamelingen van een heel eigen opmerkelijk patrimonium, zoals begijnhoven, molens of andere karakteristieke monumenten die een meerwaarde aan de omgeving en het cultureel toerisme geven. Voor de restauratie van dit erfgoed zal het Vlaams Gewest in de komende jaren de nodige investeringen doen. Voor de ontsluiting en het beheer van dit specifiek patrimonium moet een breed draagvlak kunnen ontstaan van vrijwilligers en mecenasen om dit karakteristiek erfgoed te behouden en te ontsluiten. Vele verenigingen engageren zich hiervoor vandaag reeds met veel enthousiasme. Deze inspanningen zijn complementair aan de investering vanuit het Vlaams Gewest, maar hoeven niet geregeld te worden.

Tenslotte moeten we bewust zijn van het feit dat monumenten het resultaat zijn van een vooruitstrevend en creatief architecturaal kunnen in een bepaalde periode. De stempel die wij vandaag op de gebouwde omgeving drukken mag dan ook niet enkel gericht zijn op behoud en restauratie, maar evenzeer op creatie en vernieuwing.

Daarom moeten we het profiel van onze steden en gemeenten verrijken met een hedendaagse architectuur die authenticiteit uitstraalt, het historisch erfgoed complementeert en bijdraagt tot de leefbaarheid van onze ruimtelijke omgeving. Hierin ligt een grote uitdaging voor alle overheden en bouwheren.

2.2.3. Een grote betrokkenheid van gemeenten en provincies.

Het is belangrijk om een goede samenwerking met gemeenten en provincies uit te bouwen, omdat in concreto op deze beleidsniveaus plannen worden getekend en bouwvergunningen worden afgeleverd.

Een beter afgestemde taakverdeling zal de betrokkenheid van de lokale besturen bij het monumentenbeleid vergroten.

Het Vlaamse Gewest moet hierin een coördinerende rol spelen zonder haar verantwoordelijkheid voor het behoud en de bescherming van het belangrijk cultureel erfgoed van Vlaanderen te verloochenen of zelfs te verzwakken.

2.2.4. Een geïntegreerde aanpak met andere maatschappelijke actoren.

Monumentenzorg geeft ook een krachtige culturele meerwaarde aan tal van andere actoren of aspecten van onze samenleving:

- een goede ontsluiting van ons cultureel erfgoed is een motor voor het toerisme;
- de restauratie van monumenten is een arbeidsintensieve economische bedrijvigheid;
- monumenten zijn een tastbaar educatief gegeven voor de kennis van onze geschiedenis;
- monumentenzorg sensibiliseert ons om op een verantwoorde wijze om te gaan met onze ruimtelijke omgeving;
- monumenten veroorzaken een grote betrokkenheid van een breed publiek bij het cultureel erfgoed van een dorp, stad of streek.

Hoe groot de intrinsieke waarde van het cultureel erfgoed ook moge zijn, een dynamisch, efficiënt en effectief monumentenbeleid is maar mogelijk als dit erfgoed ook een relevante rol speelt in de huidige maatschappij.

3. BELEIDSINSTRUMENTEN.

De Afdeling Monumenten en Landschappen van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap zal een aantal nieuwe beleidsinstrumenten voorbereiden en uitwerken en de bestaande initiatieven actualiseren.

3.1. Bestaande en nieuwe wetgeving.

Uit de evaluatie van de bestaande wetgeving - zoals uiteengezet in punt 1.2. - blijkt dat het huidige normatieve kader als globaal beleidsinstrument voldoende mogelijkheden biedt om de Vlaamse monumentenzorg te onderbouwen. In de toekomst dient het beschermingsinstrumentarium van de monumentenzorg evenwel te worden aangevuld, zodat bijvoorbeeld ook waardevolle oude transportmiddelen (vaar-, vlieg- en voertuigen) als erfgoed beschermd kunnen worden.

De definitie van het begrip 'monument' moet worden verfijnd wat betreft het roerend cultureel erfgoed. De huidige te algemene formulering "inbegrepen de zich erin bevindende roerende zaken, onroerend door bestemming" moet worden vervangen door een nieuwe, meer precieze en beter hanteerbare definitie. De definitie van de Raad van Europa (Overeenkomst van Granada, 3 oktober 1985, geratificeerd bij de wet van 8 juni 1992) waarbij de cultuurgoederen die integrerend deel uitmaken van het gebouw, zoals uitrusting of decoratieve elementen, ook binnen het monument erkend worden, zal hiertoe als leidraad dienen.

Voor de versterking van het handhavingsbeleid is het aangewezen dat aan de toezichthoudende ambtenaren een reglementair vastgestelde politionele bevoegdheid wordt toegekend.

De beschermingswetgeving voor stads- en dorpsgezichten moet breder geïnterpreteerd worden en de mogelijkheid bieden om kwaliteitsvolle hedendaagse architectuur toe te laten bij de vervanging van een gebouw.

Deze hedendaagse architectuur moet het resultaat zijn van een weloverwogen keuze die niet in strijd is met het stads- of dorpsgezicht maar dit juist verrijkt.

Anderzijds moet de verdere integratie van de monumentenzorg in de ruimtelijke wetgeving op de ruimtelijke ordening worden gerealiseerd. Dit geldt zowel naar de nieuwe Ruimtelijke Structuurplanning als naar de huidige wetgeving in verband met de bestemmingswijziging voor beschermde monumenten en de functionele instandhouding daarvan.

In het kader van het decreet op de bescherming van het archeologisch patrimonium zal worden onderzocht de aanbevelingen van het verdrag van Valletta (Malta, 1992) met betrekking tot het principe van 'de veroorzaker betaalt' om te zetten in een haalbare en geëigende wetgeving. Terzelfdertijd zullen ook stappen worden gezet naar de ratificatie van het verdrag van Valletta.

3.2. Sturingsinstrumenten.

3.2.1. Inventarisatie.

De inventarisatie van het bouwkundig erfgoed vormt de basis van een systematisch beschermingsbeleid. Dit werk gebeurt -sinds 1975- door een gespecialiseerd team van de afdeling Monumenten en Landschappen. Deze vaste ploeg werd aangevuld met een aantal medewerkers met een tijdelijk contract om het inventarisatieproces te versnellen zodat het tegen de geplande datum (2002) kan worden afgerond.

Inventarisatie veronderstelt evenwel dat de gegevens van de reeds geïnventariseerde gebieden voortdurend worden bijgewerkt, zodat de inventarissen zo actueel mogelijk blijven.

Hiertoe zouden de gemeenten en de provincies een complementaire rol kunnen spelen.

Tenslotte moet de inventarisatie van waardevolle interieurs binnen monumenten nog starten. Sommige provincies verrichtten hiertoe reeds boeiend werk. Het veralgemenen van deze opdracht moet worden onderzocht.

3.2.2. Overeenkomsten met steden en gemeenten.

Op tal van gebieden kunnen de gemeenten door gebruik te maken van hun eigen verordenende bevoegdheid reeds een bijdrage leveren aan de monumentenzorg, bijvoorbeeld inzake de bestrijding van leegstand en verkrotting, het verlenen van bijkomende of aanvullende premies voor onderhoud en restauratie, reglementering inzake reclame, uithangborden, luifels, straatmeubilair, etc.

In het kader van haar bevoegdheid inzake ruimtelijke ordening en stedenbouw kan de gemeente een belangrijke impact hebben op het behoud en de instandhouding van het bouwkundig erfgoed. De gemeentelijke beleidsinstrumenten zoals de BPA's en de vergunningen, zijn ook voor het Vlaamse Gewest interessante instrumenten om tot een beter complementair en geïntegreerd beleid te komen.

Binnen de beschermingsprocedure moet de gemeente instaan voor de organisatie van het Openbaar Onderzoek omtrent de voorgestelde beschermingen.

Een goede doorstroming van correcte informatie met een geargumenteerde verantwoording voor de eventuele bescherming, de gevolgen en de mogelijkheden die ontstaan na de bescherming, zijn essentieel om misverstanden, vrees en weerstand te vermijden.

Om de pedagogie rond dit Openbaar Onderzoek te verbeteren zal een begeleidend programma worden uitgewerkt.

Maar ook op andere terreinen kan een betere samenwerking met de gemeentebesturen het monumentenbeleid ten goede komen. De gemeenten zullen aangemoedigd worden om deze mogelijkheden beter te benutten.

Ter overweging wordt hiervoor gedacht aan volgende items:

- het opstellen van een restauratieplanning;
- het in kaart brengen van de leegstand en de nood naar bestemming;
- het actualiseren van de inventaris van het bouwkundig erfgoed;
- het handhavingsbeleid.

In 1998 en 1999 zullen deze ideeën verder worden uitgewerkt.

Het afsluiten van convenanten met de steden en gemeenten waarin afspraken worden gemaakt naar het gezamenlijk voeren van een monumentenbeleid lijkt momenteel het beste model om tot een duidelijke samenwerking te komen. Dit geldt ook voor de archeologie en het opgravingswerk waarvoor de gemeenten en steden beter geplaatst zijn dan het Vlaamse Gewest.

3.2.3. Overeenkomsten met de provincies.

De Vlaamse provincies voeren een gewaardeerd monumentenbeleid.

Op tal van domeinen wordt reeds structureel samengewerkt. Zo is er de procentuele wettelijke regeling betreffende de restauratiepremies, de adviserende bevoegdheid naar het beschermingsbeleid en de organisatie van de Monumentenwacht per provincie.

Deze samenwerking moet worden gecontinueerd en nieuwe samenwerkingsprojecten zullen worden gestimuleerd.

De provincies zouden een belangrijke complementaire taak kunnen vervullen om de drempel naar de monumentenzorg te verlagen en het lokaal beleid te stimuleren.

Er kan onder meer gedacht worden aan het ter beschikking stellen van deskundigheid, informatienetwerken en begeleiding bij het opstellen van allerhande bestemmingsplannen, bij een eventueel gemeentelijk verordeningbeleid en het actualiseren van de inventaris van het bouwkundig erfgoed. Daarnaast kan de provincie ook een sensibiliserend beleid voeren ten gunste van de niet-beschermden, doch streekgebonden waardevolle gebouwen en sites.

Ook op het vlak van de archeologie moet er een complementair beleid met de provincies worden ontwikkeld, willen we de archeologie in Vlaanderen de nodige expansie geven.

Daarnaast zou er tussen de Vlaamse administratie en de provinciale administratie een structureel overleg op gang kunnen worden gebracht om de inspanningen van beide overheidsniveaus op elkaar af te stemmen en complementariteit na te streven.

Er moet tevens duidelijkheid komen over het statuut en de opdracht van de provinciale commissies voor monumenten en landschappen.

3.2.4. De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen.

De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen is de oudste adviescommissie van dit land. Rekening houdend met het feit dat de monumentenwetgeving de laatste jaren werd geactualiseerd, zal het besluit dat de bevoegdheid, de organisatie en de samenstelling van de commissie regelt, worden aangepast. Zo zal de werking worden vereenvoudigd, het aantal leden beperkt en het aantal afdelingen teruggebracht tot twee: één voor monumenten en één voor landschappen.

Dit nieuwe besluit zal in de komende maanden worden voorgelegd aan de Vlaamse regering.

3.2.5. Het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium

De uitvoering van het archeologiebeleid werd gedelegeerd aan het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium. Het IAP is één van de zes erkende wetenschappelijke instellingen van de Vlaamse Gemeenschap. Het IAP moet onder meer toezicht houden op het decreet ter bescherming van het archeologisch patrimonium en dit decreet ook implementeren. Daarnaast moet het IAP ook een sensibiliserende rol op zich nemen.

Het is niet de bedoeling om het IAP uit te bouwen tot een groot Vlaams Instituut dat alles wat met archeologie te maken heeft zelf uitvoert. Het IAP moet eerder de kern van een netwerk worden waarbij de universiteiten en de gemeentelijke en provinciale diensten aansluiten.

Het wetenschappelijk onderzoek hoort immers in de eerste plaats thuis bij de universiteiten en het opgravingswerk kan ook geschieden binnen een gemeentelijke of provinciale dienst of door een tijdelijke projectequipe.

Het IAP zal in de toekomst meer en meer een coördinerende rol moeten spelen en aandacht besteden aan de maatschappelijke context en de ontsluiting van de archeologie.

3.3. Ankerpunten voor een breed draagvlak.

Het eerste aanspreekpunt voor de monumentenzorg in Vlaanderen is de Afdeling Monumenten en Landschappen van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Een éénduidige administratieve structuur en voldoende competente personele ondersteuning zijn noodzakelijk om een toegankelijke dienstverlening naar de burger en andere overheden tot stand te brengen en de maatschappelijke verantwoordelijkheid over ons erfgoed te dragen.

De monumentenzorg is evenwel niet enkel een taak voor het Vlaamse Gewest, de provincie of de steden en gemeenten.

Door het enthousiasme en engagement van vele vrijwilligers ontstond een sterk verenigingsleven waardoor het draagvlak voor de monumentenzorg meer en meer werd verbreed. In het zog daarvan kwamen een aantal nieuwe initiatieven en specifieke verenigingen tot stand die aan het monumentenbeleid in Vlaanderen een complementaire deskundigheid en een boeiend activiteitenprogramma aanbieden.

Dikwijls stond de Koning Boudewijnstichting aan de wieg van deze nieuwe initiatieven.

Via een netwerk van vier specifieke monumentenverenigingen wil de Vlaamse Gemeenschap de globale aandachtspunten voor het monumentenbeleid bespelen.

Deze verenigingen zullen een overeenkomst aangaan met het Vlaamse Gewest en ook een ondersteuning krijgen om specifieke opdrachten te vervullen die niet tot de kerntaken behoren van de afdeling Monumenten en Landschappen.

Van deze vier verenigingen wordt verwacht dat zij een netwerk vormen zodat overlapping in de opdrachten wordt vermeden, complementariteit wordt gecreëerd en een rationeel management wordt gevoerd.

Aldus zal een krachtig steunpunt tot stand komen voor de realisatie en dynamisering van een integrale monumentenzorg, complementair aan de overheid en met respect voor ieders eigenheid en doelstelling.

De vier verenigingen zijn:

- de Stichting Vlaams Erfgoed;
- Monumentenwacht Vlaanderen;
- het Vlaams Centrum voor Ambacht en Restauratie;
- de Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg.

3.3.1. De Stichting Vlaams Erfgoed.

De Stichting Vlaams Erfgoed zal zich in de komende jaren duidelijk profileren op drie terreinen.

1. Het aanspreekpunt zijn voor eigenaars, verenigingen en lokale actoren die problemen hebben bij het beheer van monumenten. SVE is de Vlaamse onthaalstructuur voor moeilijk te beheren monumenten. De ontsluiting van deze monumenten speelt hierbij een essentiële rol. Ook de herbestemmingsproblematiek zal door SVE ter harte worden genomen.
In die zin krijgt SVE ook een bijzondere opdracht naar het uitwerken van goede modellen voor een beter beheer, het medegebruik en de eventuele herbestemming van het kerkelijk en religieus erfgoed.
2. Organisator en katalysator zijn van activiteiten die een breed publiek in contact brengen met en sensibiliseren voor het bouwkundig erfgoed. Door samenwerkingsverbanden en een interdisciplinaire wisselwerking met andere verenigingen (zoals Toerisme Vlaanderen, de Open Monumentendag en meer thematisch gespecialiseerde verenigingen) zal het aanbod kwalitatief nog sterker worden. SVE zal haar ledenbeweging verder uitbouwen
3. Ontwikkelen en structureren van economische activiteiten (publicaties, erfgoedwinkels, ...) die een bijdrage leveren voor de promotie en de zorg voor het erfgoed. SVE zal tevens een band uitbouwen met het bedrijfsleven om aldus bijkomende middelen te genereren naar de ontsluiting van monumenten.

3.3.2. Monumentenwacht Vlaanderen.

Monumentenwacht Vlaanderen bevordert de instandhouding van het bouwkundig erfgoed en zal zich toespitsen op twee terreinen.

1. Inspectie van de bouwtechnische toestand van een monument uitvoeren en notuleren. De monumentenwachters zullen zich verder specialiseren. Zo zal er bijkomende aandacht gaan naar de zorg voor interieurs en het molenpatrimonium.
2. Deskundig advies verlenen, modellen ter beschikking stellen en gerichte informatie bezorgen voor een preventief beheer van het bouwkundig erfgoed.

3.3.3. Het Vlaams Centrum voor Ambacht en Restauratie.

Het Vlaams Centrum voor Ambacht en Restauratie legt zich toe op het vrijwaren en promoten van restauratieambachten en de kwalitatieve uitvoering daarvan. Daartoe bespeelt het centrum drie terreinen.

1. VCAR stimuleert en activeert de samenwerking tussen alle uitvoerende actoren, zoals de restaurateur, de wetenschapper en de aannemer, om de restauratietechnieken bij te brengen en te promoten.
2. VCAR organiseert het opleidings- en tewerkstellingsproject voor jongeren JORES en zal dit aandachtspunt en andere initiatieven in de toekomst verder uitbouwen.
3. VCAR wenst een informatie-, documentatie- en adviescentrum op te starten inzake de restauratiesector. Hiertoe worden ook samenwerkingsverbanden vooropgezet met wetenschappelijke onderzoekscentra.

3.3.4. De Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg.

De Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg is het forum van particuliere organisaties die actief zijn binnen de zorg voor het cultureel en industrieel erfgoed. VCM is meteen ook de ondersteuning die de Vlaamse overheid biedt aan de vele en verscheidene specifieke verenigingen die actief zijn binnen de monumentenzorg.

VCM heeft een dubbele opdracht.

1. VCM begeleidt, informeert en stimuleert het verenigingsleven inzake monumentenzorg, organiseert ontmoetingen en uitwisselingen tussen de verenigingen en zorgt voor een wisselwerking naar de overheid.

2. VCM biedt reflectie en discussie over bepaalde aspecten van de monumentenzorg en verrijkt daardoor het monumentenbeleid en het engagement van het verenigingsleven.

3.4. Investeringsmiddelen.

3.4.1. De restauratiepremie.

Binnen de begroting nemen de restauratiepremies 93 % van het volledige budget voor monumentenzorg in.

Dit bedrag wordt in belangrijke mate besteed aan restauratiepremies voor de ondersteuning van werken aan beschermde monumenten : 45 % voor de monumenten bestemd voor de eredienst; 27 % voor de monumenten eigendom van openbare besturen en 24 % voor de privé-monumenten. 4 % gaat naar onderhoudspremies.

Het aandeel van het Vlaams Gewest schommelt tussen 60 % (eredienst en openbare sector) en 25 à 50 % (privé-sector).

De overige aandelen worden gedragen door de betrokken provincies, gemeenten en eigenaars van de privé-monumenten.

Door deze procentuele inbreng ontstaat een multiplicatoreffect zodat jaarlijks voor ongeveer 3 miljard of het dubbele van het Vlaams monumentenbudget wordt besteed aan werken waarvoor een restauratiepremie wordt toegekend.

Alhoewel de laatste jaren de achterstand voor de toekenning van de premies is verminderd, zijn momenteel nog meer dan dubbel zoveel dossiers ingediend als op basis van het jaarbudget kan worden goedgekeurd.

Bij het verkrijgen van de restauratiepremie zal de begunstigde zich aansluiten bij de Monumentenwacht om de aanzet tot het onderhoud van het monument te garanderen.

3.4.2. De onderhoudspremie.

Sinds 1993 werd een regeling voor de toekenning van onderhoudspremies ingevoerd. Deze onderhoudspremie is een belangrijk element in het preventiebeleid. Na 5 jaar operationaliteit zal deze regeling in 1998 worden geëvalueerd en waar nodig bijgestuurd.

Waar in de beginperiode de onderhoudspremie eerder traag op gang kwam, neemt de vraag thans in versneld tempo toe. Op langere termijn zal dit preventiebeleid door de uitvoering van tijdig onderhoud in belangrijke mate kostenverminderend werken. Op de begroting 1998 wordt een bedrag voor onderhoudspremies voorgesteld van bijna 70 miljoen BF. Dit is een forse stijging met 70 % ten opzichte van vorig jaar.

3.4.3. Fiscale Stimuli.

De federale overheid voorziet in de fiscale maatregel waarbij een eigenaar jaarlijks de helft van de kosten besteedt aan het onderhoud van zijn monument - mits dit niet verhuurd is - mag aftrekken van zijn personenbelasting.

Jaarlijks worden in Vlaanderen op basis van deze tegemoetkoming onderhoudswerken aan ongeveer 300 monumenten uitgevoerd voor een gemiddeld bedrag van 25 miljoen BF.

Ondanks het feit dat het plafond voor deze tegemoetkoming vorig jaar werd verhoogd van 250.000 BF naar 1.000.000 BF, kan deze regeling nog veel worden verbeterd.

Voor die monumenten die verhuurd worden, geldt de fiscale aftrek van de restauratie- of onderhoudskost niet. Deze beperking is niet stimulerend voor een goed onderhoud van verhuurde monumenten. Aan de federale overheid zal gevraagd worden om deze beperkende bepaling te laten vallen.

Daarenboven zal voorgesteld worden om ook de werken die nodig zijn voor de ontsluiting van het monument in het kader van het cultureel toerisme in aanmerking te nemen voor fiscale aftrek.

Ook de bepaling dat slechts de helft van de kosten voor aftrek in aanmerking komen is erg nadelig. In Nederland en Frankrijk komen alle kosten in aanmerking. Er zal aan de federale overheid worden voorgesteld om de fiscale tegemoetkoming in die zin uit te breiden.

3.4.4. Bijkomende alternatieve middelen.

Ondanks de aanzienlijke financiële overheidsinspanningen voor de zorg voor het cultureel erfgoed, blijven de middelen te beperkt ten opzichte van de behoeften. Er moeten dus nieuwe middelen worden vrijgemaakt of alternatieve ondersteuningsmiddelen worden uitgewerkt om de investeringen op het vlak van het cultureel erfgoed te verruimen of aantrekkelijker te maken.

In analogie met andere sectoren of buitenlandse voorbeelden zouden nieuwe vormen van financiële tussenkomsten kunnen gecreëerd worden. Voorbeelden zoals bijzondere kredietverleningen en leasingssystemen, specifieke verzekeringsstelsels, rentesubsidies, toekennen van overheidswaarborgen en de aanmoediging van gemengde operaties tussen privé- en openbare sector moeten geëvalueerd worden en verder op hun haalbaarheid onderzocht.

Behoudens maatregelen voor particulieren zijn ook specifieke alternatieve maatregelen nodig voor de aanmoediging van de verenigingen die zich inzetten voor het cultureel erfgoed. Het wordt meer en meer duidelijk dat de overheid de volledige zorg voor het erfgoed niet alleen kan dragen en dat vrijwilligers en verenigingen een belangrijke rol moeten blijven spelen.

De overheid dient hen hierbij te stimuleren. Het is echter onmogelijk om al deze verenigingen te subsidiëren. In de plaats hiervan zouden fiscale tegemoetkomingen kunnen aangeboden worden.

Sinds de staatshervorming van 1989 kunnen erfgoedverenigingen jammer genoeg niet meer in aanmerking komen voor een erkenning als vereniging die gemachtigd is om fiscale attesten af te leveren wanneer zij culturele giften ontvangen. De verenigingen die zich inzetten voor het cultureel erfgoed zouden als alternatief kunnen vrijgesteld worden van registratie en/of successierechten als ze een monument verwerven door schenking of wanneer ze een monument in erfpacht nemen.

Vandaag moeten deze verenigingen een fikse belasting betalen alvorens de zorg voor een monument op zich te kunnen nemen.

Deze verenigingen zouden tevens kunnen vrijgesteld worden van de onroerende voorheffing die geheven wordt op het kadastraal inkomen van de onroerende goederen die in eigendom of erfpacht hebben.

Deze alternatieve financiële tegemoetkomingen zullen verder worden onderzocht en bepleit bij de desbetreffende bevoegde instanties.

3.5. Synergie met andere sectoren.

3.5.1. Huisvesting.

De huidige Vlaamse regering heeft het traditionele huisvestingsbeleid zoals de toekenning van allerhande premies en de subsidiëring van de institutionele partners omgebogen naar een geïntegreerd samenhangend woonbeleid en tevens geopteerd voor een kordaat renovatiebeleid.

De zorg om behoorlijke woonvoorwaarden houdt veel meer in dan het ter beschikking stellen van een individuele woning.

Goed wonen veronderstelt ook aandacht voor de kwaliteit van de woning en van haar onmiddellijke en ruime omgeving. Hier bieden zich heel wat mogelijkheden aan voor een nauwe samenwerking tussen het woonbeleid en de monumentenzorg.

Heel wat monumenten zijn woningen of kunnen een herbestemming krijgen als woongelegenheden. De zorg voor de stads- en dorpsgezichten en het herwaarderen van beeldbepalende monumenten komt de kwaliteit van de woonomgeving ten goede.

In de sociale huisvesting worden nieuwe accenten gelegd naar inbreiding en renovatie.

De ervaring inzake onderhoud en restauratie van monumenten kan in de huisvesting nuttige diensten bewijzen en stimuleert een duurzame ontwikkeling van het woonpatrimonium. De renovatie van woningen zal op zijn beurt de dynamiek voor het herstel van stads- en dorpskernen ondersteunen, niet in het minst in de vaak verkrotte maar waardevolle historische wijken. Het voeren van een territoriaal selectief beleid door het verlenen van prioriteit aan woonvernieuwingsgebieden zal dit in sterke mate in de hand werken.

De bevordering van aantrekkelijke woonomstandigheden in steden en gemeenten zal ook de druk op de open ruimte en de beschermde landschappen verminderen.

De samenwerking tussen woonbeleid en monumentenzorg kan voor vele interessante projecten een toegevoegde waarde betekenen.

De restauratie van het klein begijnhof te Gent, gedeeltelijk gefinancierd door huisvesting en gedeeltelijk door monumentenzorg, is hiervan een treffend voorbeeld.

Ook de heffingen ter bestrijding van leegstand en verkrotting en de middelen van het Sociaal Impulsfonds kunnen oplossingen bieden voor monumenten die door hun eigenaar worden verwaarloosd.

De voorkeur van de huidige Vlaamse regering voor kleinschaligheid van de woonprojecten is een positieve evolutie omdat hierdoor het fijnmazig historisch weefsel van steden en dorpen gerespecteerd wordt en een nieuwe bestemming krijgt op mensenmaat.

Daarnaast moet er meer synergie komen tussen allerhande vormen van collectief en verzorgend wonen en het herbestemmen van grote monumentale complexen. Ik denk hierbij aan sociale huisvesting, bejaardentehuizen en service-flats die een aantrekkelijke, karaktervolle en cultureel hoogstaande omgeving kunnen vinden in oude abdijen, schoolgebouwen en zelfs in monumentale fabriekspanden.

In opdracht van het Vlaamse Gewest voerde de Koning Boudewijnstichting een haalbaarheidsstudie uit die wel degelijk bewijst dat het herbestemmen van monumentale panden tot service-flats waardevolle mogelijkheden biedt indien de wederzijdse regelgeving op een soepele manier kan worden geïnterpreteerd. Daartoe zou een protocol kunnen afgesloten worden.

Als testcase wordt momenteel de restauratie en de herbestemming van de oude abdij van Hemiksem onderzocht en uitgevoerd. Na evaluatie zal overwogen worden een model uit te werken om dit pilootproject te vermenigvuldigen.

3.5.2. Tewerkstelling.

Het bevorderen van de tewerkstelling in Vlaanderen is een absolute prioriteit voor de Vlaamse regering.

De monumentenzorg is een bijzonder arbeidsintensieve activiteit en kan een belangrijke en positieve bijdrage leveren in het kader van het Vlaamse tewerkstellingsbeleid.

Een onderzoek van Monumentenwacht Vlaanderen naar *'Een onderhoudsmarkt voor historisch waardevolle gebouwen ? Een verkenning van mogelijkheden en beperkingen'* bracht onder andere aan het licht dat er een potentiële vraag bestaat naar uitvoerders van onderhoudswerken aan historisch waardevolle gebouwen. Tot nu toe speelt de commerciële sector hier omwille van verschillende factoren (niet rendabel genoeg, markt onbekend, ...) echter onvoldoende op in.

Nochtans leert een voorzichtige schatting dat hier op jaarbasis een markt van verscheidene miljarden BF onvoldoende geëxploiteerd wordt.

De monumentenzorg is een erg arbeidsintensieve sector, waarin heel wat taken kunnen uitgevoerd worden door laaggeschoolden. Courante beheers- en onderhoudswerken, voorbereidende werken voor een restauratie, het vervullen van onthaal- en toezichtsfuncties in beschermde monumenten bieden mogelijkheden voor bijkomende tewerkstelling. Het Jeugdwerkgarantieplanproject van Monumentenwacht Vlaanderen heeft aangetoond dat een synergie tussen tewerkstelling van laaggeschoolden en de monumentenzorg haalbaar is en voor beide sectoren een positieve meerwaarde kan opleveren.

Het project "Arbeid en Monumentenzorg" dat naar aanleiding van de Open Monumentendag 97 in de schoot van de Koning Boudewijnstichting en in samenwerking met de Sociale Partners tot stand kwam, zal nieuwe initiatieven tussen de tewerkstelling van laaggeschoolden en de monumentenzorg trachten te stimuleren. De bedoeling hiervan is dat deze samenwerking op termijn resulteert in structurele tewerkstelling. De Koning Boudewijnstichting zal hieromtrent verder onderzoek verrichten en initiatieven nemen.

De sector die binnen de monumentenzorg ongetwijfeld de grootste impact heeft op de tewerkstelling is de restauratiesector. In de studie *"Onderzoek naar de financiële return van de subsidiëring van restauratie- en onderhoudswerken naar het Vlaamse Gewest"* wordt een aanzet gegeven om de directe en indirecte effecten van de restauratie op de tewerkstelling te meten.

De studie besluit onder meer met te stellen dat de restauratiesector per 1 miljard BF finale vraag 635 arbeidsplaatsen creëert. Als gevolg van de investeringen in de restauratiesector worden bijkomend ook per 1 miljard BF finale vraag nog eens 482 manjaren arbeid gecreëerd in de toeristische sector, waarvan 225 directe arbeidsplaatsen.

Binnen de globale tewerkstellingsinitiatieven van de Vlaamse regering zullen bijkomende investeringen in de monumentenzorg worden bepleit.

Hierbij zouden, benevens de reeds vermelde tewerkstellingseffecten, nog extra banen gecreëerd kunnen worden door bijzondere voorwaarden in de bestekken in te schrijven waardoor de aannemers verplicht zijn om een percentage nieuw aangeworven personeelsleden in te zetten. Het geheel zal moeten omkaderd worden door de noodzakelijke begeleidings- en vormingsinitiatieven.

Als dit voorstel wordt goedgekeurd zullen ook een aantal belangrijke strategische restauratieprojecten verwezenlijkt kunnen worden, zoals de restauratie van de Vlaamse begijnhoven die door de Vlaamse regering voorgedragen werden voor het werelderfgoed (Unesco-conventie), de monumentale mijlpalen in het kader van het project 'Vlaanderen 2002' en het ontwikkelen van herbestemmingsprojecten voor grotere monumentale panden.

3.5.3. Ruimtelijke ordening.

Een van de kernbegrippen in de monumentenzorg is het door de Raad van Europa gepropageerde begrip van het "geïntegreerde behoud".

Een samenwerking met het beleid inzake de ruimtelijke ordening is dan ook van groot belang. Het feit dat monumentenzorg en ruimtelijke ordening deel uitmaken van dezelfde administratie geeft ook structurele kansen voor samenwerking en de verwezenlijking van synergie.

Voorbeelden daartoe zijn de opname van beschermde entiteiten in bijzondere plannen van aanleg en de aanduiding van beschermde stads- en dorpsgezichten als "woongebieden met culturele, historische en/of esthetische waarden" en occasioneel zelfs als erfgoedgebieden in de gewestplannen.

Ook de problematiek van de zogenaamde "zone-vreemde" monumenten en de bestemmingswijziging van oude verlaten panden moet in overleg tussen monumentenzorg en ruimtelijke ordening kunnen opgelost worden.

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen biedt nieuwe mogelijkheden voor synergie tussen het ruimtelijk beleid en de monumentenzorg.

Op de drie planningsniveaus (gewest, provincie en gemeente) kunnen de elementen en zones die van belang zijn voor het cultureel erfgoedbeleid worden gevrijwaard.

De visie van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen vertrekt van de ruimtelijke structuur die voorkomt uit de historisch-maatschappelijke ontwikkeling. Het biedt een unieke gelegenheid om de waardevolle elementen uit deze ontwikkeling in hun ruimtelijke context te bewaren en te versterken.

Een beleid gericht op de kernen van dorpen en wijken, betekent een belangrijke ondersteuning voor de herwaardering van de waardevolle stads- en dorpsgezichten.

Het streven naar duurzame ontwikkeling van de leefomgeving en de door het structuurplan vooropgestelde projectsgewijze aanpak van de vernieuwing van de stedelijke gebieden, de bevordering van de stadscultuur en het streven naar hoogwaardige architectuur kan voor een belangrijk deel via de monumentenzorg worden ingevuld.

Daarnaast zal het ruimtelijk structuurplan op elk planningsniveau karakteristieke elementen en componenten in de landschappen selecteren met opgave van de

specifieke ontwikkelingsperspectieven. Dit is uiteraard van belang voor opmerkelijke en beeldbepalende monumenten zoals torens, molens en industriële blikvangers, waarbij het ruimtelijk structuurplan de versterking en de visuele vrijwaring moet verzekeren.

De monumentenzorg zorgt dan ook voor een waardevolle versterking van een doordacht ruimtelijk beleid.

3.5.4. Toerisme.

Het toerisme is een groeipool voor Vlaanderen.

Het cultureel toerisme bevordert de ontwikkeling en profilering van onze gemeenschap en is van essentieel belang voor een bredere toegankelijkheid en kennisverwerving van het cultureel erfgoed.

De beleving van het cultureel erfgoed is dan ook een wezenlijke factor voor de ontplooiing van het individu en de gemeenschap.

Het beleid rond het cultureel toerisme moet uitgaan van een evenwichtige en duurzame aanwending van het cultureel erfgoed waarbij het gebruik van dit erfgoed voor de komende generaties moet worden verzekerd.

Er moeten daarom specifieke ontwikkelingsmodellen voor dit erfgoed worden gezocht die afwijken van de gebruikelijke schema's van het massa-toerisme.

Bij de verspreiding van de kennis van het cultureel erfgoed op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal vlak moet aandacht worden besteed aan de elementen die zowel verwijzen naar de eenheid van Europa als naar de verscheidenheid van de culturele identiteiten die er zich manifesteren.

Om het toerisme volwaardig te kunnen betrekken bij het cultureel erfgoedbeleid zijn specifieke initiatieven en ook aangepaste opleidingen nodig, zowel bij de verantwoordelijken van het toerisme als bij de verantwoordelijken voor de openstelling van de monumenten. De Stichting Vlaams Erfgoed en Toerisme Vlaanderen zullen hierop worden aangesproken. Beide organisaties zijn daarenboven de bevoorrechte partners om een aantal goede modellen te promoten voor een boeiend, dynamisch en verantwoord cultureel toerisme.

Bij de restauratie, renovatie en herbestemming moet een goede onthaalinfrastructuur worden voorzien die zich op een harmonische wijze integreert in het monument en zijn omgeving. Hierbij hoort tevens aandacht voor de verbinding met het openbaar vervoer, parkeergelegenheid, de inrichting van onthaalruimten, horecavoorzieningen, bewegwijzering, zitbanken, beveiliging en didactische apparatuur.

Tenslotte is het van belang ook aandacht te besteden aan het behoud van het specifieke toeristisch erfgoed zoals historische hotels, tavernes, kuuroorden enzomeer.

3.5.5. Cultuur.

Monumenten zijn op zich reeds tekens van cultuur en creativiteit. Dikwijls zijn ze het natuurlijke kader om cultuur te beleven en meestal zijn ze ook heel ontvankelijk voor een culturele herbestemming.

Wanneer het monument hiertoe aanpassingen moet ondergaan mogen we geen schrik hebben voor de inbreng van hedendaagse architectuur die de actuele waarde van het monument juist daardoor aantoont.

Monumenten geven een bijzondere dynamiek aan het collectief geheugen van een gemeenschap en werken sensibiliserend naar een kwaliteitsvolle architectuur, stedenbouw en ruimtelijke ordening. Het is dan ook heel belangrijk om monumentenzorg niet te aanzien als een nostalgisch gegeven maar als een cultuurhistorisch draagvlak en een krachtige stimulans voor een vernieuwend en kwalitatief architectuurbeleid in Vlaanderen.